

I. DİN HİZMETLERİ SEMPOZYUMU

(3-4 KASIM 2007)

CİLT 2

Diyaret İşleri Başkanlığı Yayınları: 763
İlmi Eserler: 124

•
I. Din Hizmetleri Sempozyumu

•
Editör: Dr. Mehmet BULUT

•
Grafik-Tasarım: Cevdet DOĞAN

•
Baskı: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Ostim Ömek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 06370 Yenimahalle/ANKARA

•
Kasım 2008, ANKARA

•
2008-06-Y-0003-763
ISBN 978-975-19-4374-3 (tk. No)
978-975-19-4379-8 (2. c)

•
© Diyanet İşleri Başkanlığı

•
İletişim Adresi
Eskişehir Yolu 9. Km. Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 295 72 94 – Faks: 0312 284 72 88
diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Yetiştirme Yurtlarında Din Hizmetleri ve Rehberlik -Diyarbakır Örneği-

Müberra AKTÜRK*

Giriş

İnsanın doğduğu zaman zayıf ve yardıma muhtaç oluşundan bahseden “Allah sizi güçsüz olarak yarattı” meâlindeki âyet (Rûm, 30/54), bugünün pedagoji ve psikoloji ilimlerinde de kabul edilen, “insan yavrusunun bakılmaya ve korunmaya muhtaç oluşuna” işaret etmektedir. Ona bu bakım ve koruma ile şefkati sunacak olan en değerli müessese ise aile ocağıdır.¹

İnsan doğduğu ilk andan itibaren anne ve babasını taklit etmeye başlar. Çocuğun ilk öğrenme yöntemi taklittir.² Çocuk sahip olduğu taklit özelliği ile anne ve babasını kopya etmeye çalışır.³ Pedagojik araştırmalar, çocuğun kişiliğinin %60 oranında okul öncesi döneme karşılık gelen 0-6 yaş aralığında aile ortamında oluştuğunu ortaya koymaktadır. 0-6 yaş arası, çocuk gelişiminin hızla yönlendiği kritik yıllardır. Bu erken gelişim yıllarında temeli atılan beden gelişimi, psiko-sosyal gelişim ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmekten çok aynı yönde gelişme şansı daha yüksektir.⁴

Anne ve babanın müspet davranışlarının çocuğa yansımaları, çocuğun dinî yaşantısının temellerini oluşturmaktadır.⁵ Çocuk ilk dinî tecrübeyi aile ortamında edinir. Psikologlar, çocuk dindarlığının gelişmesinde yetişkinlerin önemli etkilerini tespit

* Diyarbakır İl Müftülüğü Toplu Konut Kur'an Kursu Öğretmeni.

¹ Feriha Baymur, *Yeni Doğmuş Çocuk ve Süt Çağında Eğitim*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1952, s. 14.

² Haluk Yavuzer, *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 24.

³ Laurence Pernoud, *Çocuğumu Büyütüyorum*, Çev. K. Denizyaran, 2. Baskı, İstanbul 1975, s. 148.

⁴ Haluk Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s. 9.

⁵ Mehmet Emin Ay, “Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Önemi”, *I. Aile ve Çocuk Sempozyumu*, Bursa 4-6 Ekim 1991.

ederek, neticede dinî uyanışı yetişkinlerin teşvik, destek ve etkilerine bağlamaktadırlar.⁶ Çocukların dinî bilgilerinin oluşması aşamasında en önemli faktörü ailenin oluşturduğu yapılan anket sonucunda da ortaya çıkmıştır.⁷ Aile içinde tam olarak onaylanan dinî davranış ve tutumlar, çocukta yer edecek, o da benzer tutum ve davranış geliştirecektir. 9-13 yaş grubunun gelişiminde sırasıyla aile, okul ve çocuğun kişisel düşüncesinin gelişmiş olması etki yapar.⁸

Yetiştirme Yurtları

Aile çocuğun dinî eğitiminde temel etkidir. Ancak aile ortamından mahrum olan "Korunmaya Muhtaç Çocuk" olarak ifade edilen anne-babasız veya ihmal ya da istismar edilen çocuklar dinî eğitimden de yoksun kalmaktadırlar. Her çocuk anne ve babaya sahip olma ve yaşanılabilir bir ev ortamında yetiştirme hakkına sahiptir. Ancak çeşitli sebeplerle çocuk bu haklarından mahrum olduğunda ve yakın akrabalar tarafından sahiplenilmemesi durumunda bakımının ve en iyi şekilde yetiştirilmesinin koşullarını devlet yerine getirir ve kanunlarla bu ilişkiler düzenlenir. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa dayanarak yapılandırılan ve teşkilatlanmış çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında 0-18 yaş grubunda olan korunmaya muhtaç çocuklar bulunmaktadır. Öğrenim görmeleri halinde, bu çocuklar 25 yaşına kadar kurum hizmetlerinden faydalanmaktadırlar. Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren toplam 202 yetiştirme yurdu ve çocuk yuvası bulunmaktadır.⁹

Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 2004 yılı sonu verilerine göre ülkemizde hâlen 0-12 yaşları arasındaki 9.000 çocuk yuvalarda ve 13-18 yaşları arasındaki yaklaşık 10.000 çocuk yetiştirme yurtlarında olmak üzere toplam 19.000 çocuğa kurum bakımı altında hizmet verilmektedir. Gelişmiş toplumlarda korunmaya muhtaç çocukların %75'i koruyucu aile yanında yaşamaktadır. Ülkemizde ise bu oran %2'lere bile ulaşmamaktadır. Yapılan araştırmalar, kurum bakımı altında büyüyen çocukların aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla fiziksel ve davranışsal sorunlar yaşadıklarını göstermekte ve aile ortamına benzer ilişkilerin kurulup geliştirildiği kurumlarda bu sorunların biraz olsun azaldığını göstermektedir.¹⁰

Küçük yaşlarda yetiştirme yurtlarına yerleştirilen çocuklar fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal gelişimlerini tamamlayamazlar, diğer çocuklara göre geri kalırlar. ABD'de çeşitli kurumlarda yetişmiş 1-4 yaş arasındaki bir grup çocukla, uygun olmayan aile koşulları içerisinde yetişen ve anneleri çalışan bir grup çocuk karşılaştırılmıştır. Çocuklar yetişkin oluncaya kadar izlenmiş ve topluma uyumları incelenmiştir. İnceleme sonucunda, uygun olmayan aile koşulları içerisinde yetişen çocukların %18'inin

⁶ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 46.

⁷ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, Gün Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 1999, s. 217.

⁸ Talip Atalay, *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık*, Dem Yayınları, İstanbul 2005, s.87.

⁹ Şerafettin Sayar <http://www.sosyalhizmetuzmani.org>

¹⁰ Harran Üniversitesi, Toplumsal Duyarlılık Projeleri.

uyumsuzluk gösterdiği ortaya konurken, uyumsuzluk oranının kurumlarda yetişen çocuklarda %34.5 gibi çok daha yüksek bir düzeyde olduğu saptanmıştır.¹¹

Yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin kendilerini toplumdan soyutlamamaları ve gelecekte karşılaşılabilecekleri sorunların üstesinden gelebilme becerilerini geliştirebilmeleri adına 6-14 yaş grubu için Harran Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi'nin ortaklaşa yürüttükleri "Kendini Keşfet Projesi" çocuklar üzerinde olumlu etkiler bırakmıştır.

Bilkent Üniversitesi Öğrenci Konseyi'nin Toplumsal Duyarlılık projeleri kapsamında yürütmüş olduğu Yetiştirme Yurtları Projesi de bu alanda yapılan çalışmalarındandır. Yapılan bu çalışmalarda düzenli olarak her hafta sonu çocuklarla etkinlikler düzenlenmekte ve onlarla vakit geçirip çeşitli sosyal aktiviteler yapılmaktadır. Projeye katılan öğrenciler yaşadıklarından son derece memnun olduklarını ve daha fazla neler yapılabileceği hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Milli Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü arasında imzalanan protokol dahilinde sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumlarının çalışma alanları ve referansları genişletilmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda yetişmiş Kız Meslek Lisesi mezunu olan kızların yetiştirme yurtlarında istihdam edilmesini öngören protokol, bu alanda yapılan en iç açıcı çalışmalardandır. Aynı ortamdan gelen "Eğitilmiş Bakıcı Anneler" iş ve istihdam ortamı bularak hayata kazandırılmış, annelik yaptıkları çocukları da bildiklerinden uyum sorunları yaşamamışlardır.¹²

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü arasında imzalanan 26 Şubat 2007 tarihli İşbirliği Protokolü; Kurum tarafından verilen hizmetlerin ve koruyucu önleyici sosyal hizmetlerin etkin kılınarak halkın bilinçlendirilmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın toplum üzerindeki etkinliğinden yararlanmak, Kurum tarafından bakılan kadın, çocuk, genç, yaşlı, özürü vb. kişilerin "Türk örf, adet, inanç ve millî ahlakına sahip kendine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu, Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun olarak yetiştirilmelerine" yardımcı olmak, Diyanet İşleri Başkanlığı personelini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun vermiş olduğu hizmetler hakkında bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Protokolde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yükümlülükleri;

- Kurum tarafından bakılan kadın, çocuk, genç, yaşlı, özürü vb. kişilerin "Türk örf, adet, inanç ve millî ahlakına sahip, kendine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu, Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun olarak yetiştirilmeleri" amacıyla bilgilendirilmelerinde İlahiyat eğitimi almış, konusunda uzman personel görevlendirmek suretiyle yardımcı olmak,

- Toplumun bilinçlenmesinde; çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi için, ai-

¹¹ John Bowlby, *Çocukları Anlamak*, Gendaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 71.

¹² Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimde İşbirliği Protokolü Uygulamaları Genelgesi, 2006/30.

lelerin bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmaları, çocukları küçük yaşta evlendirmemeleri, sokakta çalıştırılmaması, suça yöneltilmemesi ile töre cinayetleri, koruyucu aile, ailelerin çocukları ile sağlıklı ilişki kurması ve sokakta bekleyen tehlikeler gibi konularda toplumda bilinç ve duyarlılığın artırılması,

- Başkanlığın din görevlilerine yönelik hizmet içi eğitim programlarında, Kurumun vermiş olduğu hizmetlerin tanıtımına yer vermesi,

- Konu ile ilgili verilerin Başkanlığın web sayfasında yayınlanarak halka ulaşmasını sağlaması,

- İlgili kurum ile işbirliği içerisinde bulunarak çalışmalarla ilgili gerekli koordinasyonun sağlanması,

- Başkanlığın süreli ve diğer yayınlarının imkânlar ölçüsünde, bağlı kuruluşlarda bulunan kütüphanelere ücretsiz olarak verilmesine yardımcı olunması şeklindedir.¹³

Bilimsel olarak çocuğun en iyi yetişebileceği ortamın aile ortamı olduğu, çocuğun kimliğini ve kişiliğini ailesinin belirleyip yön verdiği bilinmektedir. Şayet çocuk aile ortamında bakılmıyorsa ve kurum bakımında ise çocuğun günlük aktivitelerini yerine getirebilecek imkânların yanında temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek koşulların hazırlanarak sunulması ile birlikte kişilik gelişimine katkı verebilecek, onun sağlıklı ve kendine güvenen birey olmasını sağlayacak uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu süreçte görev alacak personelin kimlerden ve nasıl olacağı, öncelikle konu ile ilgili meslek elemanlarının bu tür kuruluşlarda istihdamı çok önemlidir. Kuruluşlarda istihdam edilen sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişim uzmanı ile birlikte dinî danışman da mutlaka istihdam edilmelidir.

Yetiştirme yurdunda kalan çocukların dinî rehber ihtiyacı olduğu açıktır. Rehber ya da dinî danışman terimlerinin anlamlarına baktığımız da; rehberlik bir insandan diğer bir insana; problemler karşısında seçenekler sunmak, o problemleri tanımasını sağlamak ve çözüm önerileri sunarak yardım etmek demektir. Rehberlikte, özellikle bireyin kendini tanımasına ve gerçekleştirmesine ağırlık verilmektedir. Rehberin görevi ise, varılacak olan nokta ve oraya giden yolları ve her birinin özelliklerini belirtmek, yolda durulacak, görülecek noktaları işaret etmek, yanlış yollara sapılmamasına yardımcı olmaktır. Verilen bilgilerin ışığında yollardan birini seçmek, gidiş şeklini tayin etmek, rehberlik edilenin vereceği kararlardır.

Dinî danışmanlık ise; daha çok ahlâk ve âhîret problemlerinden ortaya çıkan değer sorunlarıyla ilgilenen bir yardım mesleğidir. Dinî danışman, kendisine getirilen probleme, danışanın kendisi için belirlediği yardım kaynağı açısından yaklaşır ve danışana yardım eder. Dinî danışmanlık teori ve pratikle birlikte oluşur.¹⁴

İslâm dini yetimlere özellikle ilgi göstermiş, Peygamberimiz ise onlara verdiği değer gerek filleri, gerekse sözleri ile bizzat göstermiştir. Kendisi de bir yetim olarak

¹³ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007/1146.

¹⁴ Mualla Selçuk, *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2003, s. 129-136.

büyümüş olan Peygamber Efendimiz (s.a.v), bazı hadislerinde “yetimin başını okşayan kişinin eli altındaki saçlar kadar günahının affolacağını”,¹⁵ “yetimin âhını almaktan ve onu ağlatmaktan sakınılması gerektiğini”¹⁶ söylemiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de Yüce Allah, yetimlere iyi davranılmasını (Nisâ, 4/36), onların isteklerini kendi isteklerinden önde tutmayı (İnsan, 76/8), onları doyurmayı (Beled, 90/15), onlar için harcama yapmayı (Bakara, 2/177, 215), mallarının idaresinde en güzel tutumu göstermeyi (En’am, 6/152; İsrâ, 17/34), rüşdlerine erince mallarını en güzel şekilde onlara vermeyi, haksızlık etmemeyi (Nisâ, 4/2, 6, 9), onlara kötü muamele yapmamayı (Duha, 93/9) emretmiş; yetimlere ikram edilmemesini (Fecr, 89/17) ve onların ezilmesini (Maun, 107/2) yermiş ve onların mallarını haksızlıkla yiyenleri karınlarına ateş doldurmuş olanlara benzetmiştir (Nisâ, 4/10).

Sonuç ve Öneriler

İslâm inancının insanlığa getirdiği ilkelere biri olan yetimleri koruma ilkesi tek başına, İslâm dininin yetimlere verdiği önemi ve bizlerin onlarla dinimizin emri olduğu için ilgilenmemiz gerektiğini gösterir. Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların maddi her türlü ihtiyaçları en iyi şekilde temin edilmeye çalışılırken, en fazla ihtiyaçları olan dinî ve ahlâkî gelişimleri geri planda kalmıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bu alanda en etkin desteği din görevlilerinin vermesi gerekmektedir.

Bu bildiri; Diyarbakır’da Yetiştirme Yurdunda kalan çocuklara yönelik yapılan din eğitimi çalışmalarının sistemli hâle getirilmesi ve uygulamanın diğer illerdeki yurtlarda da yaygınlaştırılması için konuya dikkatleri çekmek üzere hazırlanmıştır.

Diyarbakır Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nda kalan kız öğrencilerle ve yurt yöneticileriyle yapılan birebir görüşmelerde, öğrencilerin dinî bilgilerinin seviyesinin tespitine yönelik sorulara, öğrencilerinin kendi emsallerine nazaran yetersiz dinî bilgiye sahip oldukları görülmüştür. İlgili kurumda kalan öğrencilere ilişkin bu araştırmada gözlem, katılımcı gözlem ve açık uçlu görüşme yöntemleri uygulanmıştır. Gözlemler sonucunda öğrencilerin dinî bilgileri edinebilecekleri bir ortam olması halinde memnun kalacakları sonucuna varılmıştır. Yetiştirme yurtlarında “Gönüllü Ablalık” projesi gibi varolan çalışmaların benzerlerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da uygulamaya geçirilmesi dinî bilgileri severek öğrenebilmeleri açısından olumlu olacaktır.

Diyarbakır İl Müftülüğüne bağlı Toplu Konut Kur’an Kursu’nun öğrencileri ile birlikte bu alanda birtakım çalışmalarımız olmuştur. Öğrencilerle beraber yetiştirme yurdu ziyaretlerinde bulunup ev ortamından mahrum olan çocukları evlere davet edip, ramazan ayında ve önemli günlerde bir araya gelerek güzel vakitler geçirilmiştir. Ziyaretlerin sonunda, öğrencilerin yapılan bu ziyaretten çok memnun oldukları göz-

¹⁵ İbn-i Hanbel, *Müsned* V, 250.

¹⁶ İbn-i Mâce, II, 1213.

lenmiş, ilk fırsatta tekrar ziyaret etmek istediklerini belirtmişlerdir. Çocukların ziyaretlerimize verdikleri tepkiler ise hep olumlu olmuştur. İlk ziyaretimizde Kutlu Doğum Haftası olması münasebetiyle çocuklara çeşitli ikramlar ve Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından kitaplar hediye edilmiştir. Gelenek haline getirmeyi hedeflediğimiz bu ziyaretlerin hem Kur'an Kursu'nda öğrenim gören öğrenciler, hem de yetiştirme yurtlarında kalan çocuklar için faydalı olacağını düşünüyoruz.

Resmi ziyaretlerden hoşlanmadıklarını söyleyen çocuklar, daha sıcak ve samimi ortamlarda daha rahat hareket etmektedirler. Bu açıdan ziyaretlerimizde onların hoşlarına gidecek uygulamalara yer vererek duygusal yakınlık sağlanmıştır.

Cezaevlerine yönelik din hizmetleri konusunu özel olarak ele alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumlarındaki gençlere yönelik vaaz programlarını da organize ederek, yurtlarda gerekli uzman personeli istihdam etmesi gerekmektedir. Burada hizmet verecek Diyanet personelinin pedagojik formasyona sahip, insan ilişkilerinde başarılı, hepsinden önemlisi din hizmetlerinde olduğu gibi bu iş için gönüllü olması esastır.

Kur'an kurslarımızda yaz kursları adıyla yaz mevsiminde ilköğretim çağındaki çocuklara verdiğimiz eğitimin benzerinin, yetiştirme yurtlarındaki çocuklara yönelik olarak da gerçekleştirilmesi, dinî terbiye alma konusunda aile eğitiminden yoksun olan çocuklara bir nebze yol gösterici olacaktır. Ayrıca kandil gecelerinde Kur'an kurslarında ve camilerde yapılan programların çocuklara hitap eder tarzda, slayt gösterileri, piyesler, ilâhiler gibi çeşitli etkinliklerle buralarda da gerçekleştirilmesi, çocukların dinî gün ve gecelerden mahrum kalmamaları adına atılabilecek adımlardandır.

Gençlerle yapılan görüşmelerde ilmihâl bilgilerinin yetersizliği dikkat çekicidir. 12-18 yaş grubunda bulunan gençlerin temizlik, abdest, gusül gibi konularda bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır. Bu alanda istihdam edilecek olan personelin öğrencilerle samimi bağlar kurması, haftanın belli günlerinde, yönetici ve öğretici personelce tespit edilen dinî konularda veya öğrencilerin merak ettikleri konular üzerinde konuşmaları için gerekli ortamın sağlanması faydalı olacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü arasında imzalanan işbirliği protokolü çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığının konunun hassasiyetine dikkatleri çekmesi ve en kısa zamanda burada yapılacak olan hizmetleri organize etmesi gerekmektedir. Diyanet personelinin kendi çabalarıyla yapmaya çalıştığı bu tür hizmetlerin göz ardı edilmemesi, en kısa zamanda organize edilerek düzenli hale getirilmesi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en elzem görevi olmalıdır. Çünkü buralarda yetişen çocukların kötü yollara teşvik edilmesi ve zorlanması sonucunda cezaevlerine düşmesi yaşanan olaylardandır. Cezaevine düşmeden bu çocuklarla ilgilenmek, iyi ve kötüyü ayırt etmelerini sağlamak elbette daha anlamlı olacaktır.